

Ա. Բ. ՈՒԼՅԱՆՈՎԱ

Ի Լ Յ Ի Չ Ի

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ՅԵՎ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ

ՏԱՐԻՆԵՐԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

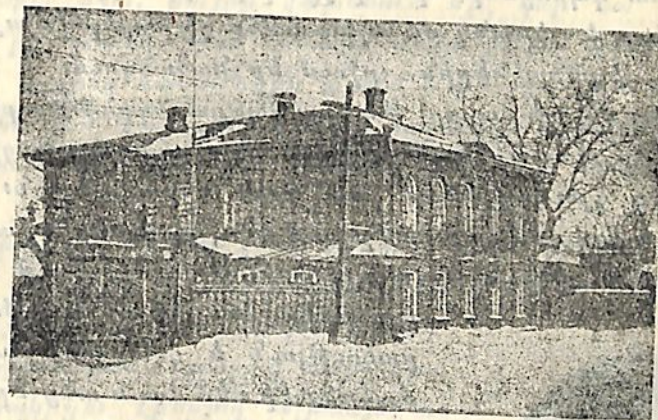
Թարգմ. ԳԻՆՈՍՅԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1 9 3 4

087.1

ՈԼ-66

Պրիբիլովսկու տունը Սիմբիրսկում, ուր ապրել է Վ. Ի. Լենինը
մինչև 5 տարեկան հասակը:

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Մեր առաջնորդ Վլադիմիր Իլիչ Ուլյանովը (Լենին) ծնվել է 1870 թվի ապրիլի 10 (23)-ին, Սիմբիրսկ քաղաքում, Վոլգայի ափին, Վորն այժմ ի պատիվ առաջնորդի վերանվանված է Ուլյանովսկի Վլադիմիր Իլիչի հայրը՝ Իլիա Նիկոլայիվիչն այն ժամանակ ժողովրդական դպրոցների տեսուչ էր Սիմբիրսկ նահանգում: Նա ծագումով հասարակ տոհմից էր, շուտ է գրկվում հորից և միայն ավագ լեզբոր ոգնությամբ դժվարությամբ կարողանում է կրթություն ստանալ: Համալսարանն ավարտելուց հետո, նա ուսուցիչ է լինում սկզբում Պենզայում և Նիժնիում: Աշակերտները շատ էյին սիրում նրան, քանի վոր նա յերբեք չէր պատժում նրանց, նրանցից չէր դանդատվում վերատեսչին, համբերությամբ և շատ հասկանալի կերպով բացատրում էր նրանց դասը և կիրակի օրերը ձրի պարապում էր ալն աշակերտների հետ, վորոնք յետ էյին մնում դասերից և տանը բացատրող չունեյին: Այժմ էլ նրա նախկին աշակերտներից մի քանիսը, վորոնք արդեն խորին ծերության հասած մարդիկ են, սիրով և հարգանքով են հիշում նրան: Սիմբիրսկում նա ձգտում

եր ավելի շատ դպրոցներ հիմնել չքավորների, գյուղական յերե-
խանների համար և յեռանդ ու աշխատանք չխնայելով, այդ գործի
համար բոլոր յեղանակներին, շրջում եր նահանգում:

Վլադիմիր Իլիչի մայրը՝ Մարիա Ալեքսանդրովնան բժշկի աղ-
ջիկ եր. նա իր պատանեկության մեծ մասն անց եր կացրել գյու-
ղում, վորտեղ գյուղացիները շատ եյին սիրում նրան: Նա լավ
յերաժիշտ եր, լավ գիտեր յերաժշտություն, ֆրանսերեն, անգլերեն,
ու գերմաներեն լեզուները և այդ բոլորը սովորեցնում եր յերե-
խաններին: Նա չեր սիրում մեծ հասա-
րակութուն և գվարճություններ, իր
ժամանակի մեծ մասն անց եր կացնում
տանը, յերեխաների հետ, վորոնք շատ
եյին սիրում և հարգում նրան: Բավա-
կան իր նա հանգիստ ու փողաքչական
ձայնով մի բան ասեր յերեխաներին,
վորպեսզի նրանք յսեյին նրան: Իլիա
Նիկոլայիվիչը նու յնպես իր հանդիսորը
սիրում եր անց կացնել ընտանիքում,
զբաղվելով յերեխաների հետ, կամ
խաղալով նրանց հետ, կամ վորեւ բան
պատմելով:

Այն ընտանիքը, վորտեղ մեծա-
ցել ե Վլադիմիր Իլիչը, շատ համե-
րաշխ եր: Նա յերրորդ յերեխան եր,
շատ աղմկարար, աշխույժ և ուրախ,

թուխ աչքերով: Նա քայլել սկսեց համարյա իր քույր Ուլյայի հետ
միասին, վորը 1½ տարով նրանից փոքր եր: Ուլյան սկսեց քայլել
շատ վաղ և իր շրջապատի համար աննկատելի կերպով: Վաղույան
ընդհակառակն ուշ քայլել սկսեց, և յեթե նրա քույրիկն առանց
ձայն հանելու վայր եր ընկնում, ինչպես դալակն եր ասում, «շըըը-
փում» եր ինքնուրույն կերպով վտաքի յեր յեղում յերկու ձեռքով
հատակին հենվելով, սակայն Վաղույան թըրըմփում եր անպայման
գլուխը գետնին խփելով և սոսկալի աղաղակ եր բարձրացնում:

Իլիա Նիկոլայիվիչ Ուլյանով
(Վ. Ի. Լենինի հայրը)

59831-66

Յերևի նրա գլուխը ծանրութուն եր անում: Բոլորը վաղ եյին
տալիս նրա մոտ. մայրը վախենում եր, վոր նա լուրջ կերպով
կշարդի իր գլուխը կամ հիմարի մեկը դուրս կգա: Իսկ ներքին
հարկում ապրող ծանոթներն ասում եյին, վոր իրենք միշտ լսում
են թե ինչպես Վաղույան գլուխը հատակին ե խփում: «Մենք ել
ենք ասում» նա կամ շատ խելացի, կամ շատ հիմար մարդ դուրս
կգա:

Վաղույան լինելով շատ աշխույժ տղա, սիրում եր աղմկալից
խաղեր, վազվզել, և սովորաբար իշխում եր քրոջ վրա: Այսպես,
նա Ուլյային քշում եր բազկաթուռի տակ
և հետո հրամայում՝ «քայլով մարշ դի-
վանի տակից»: Լինելով աշխույժ և
աղմկարար ամեն տեղ, Վաղույան բարձ-
րաձայն բղավում եր նաև շոգենավի
վրա, յերբ ամբողջ ընտանիքը նավ եր
նստել ամուռը կազանի նահանգի գյու-
ղերից մեկը գնալու:

— Շոգենավի վրա չի կարելի բարձր
բղավել, — ասում ե մայրը:

— Բայց շոգենավն ինքն ել ե բարձր
բղավում, — պատասխանում ե Վաղ-
ույան առանց շփոթվելու և նու յնպես
բարձրաձայն:

Յեթե պատահում եր, վոր Վաղ-
ույան կամ Ուլյան չափից դուրս չա-
րութուն եյին անում, մայրը նրանց հանգստացնելու համար,
տանում եր հոր առանձնասենյակը և նստեցնում բազկաթուռին,
վորին նրանք «սեվ բաղկաթուռ» ելին անվանում: Նրանք այդ
բաղկաթուռի վրա, վորպես պատիժ պետք ե նստեյին աչքան,
մինչև մաքրիկը թույլ տար կրկին խաղալու դնալ: Մեկ անգամ
Վաղույան նստեցրին «սեվ բաղկաթուռին»: Մայրիկին կանչեցին
և նա մոռացավ Վաղույան մասին, բայց հետո հանկարծ հիշելով,
վոր բավական յերկար ժամանակ նրա ձայնը չի լսում, գնաց

Մարիա Ալեքսանդրովնա Ուլյանովա
(Վ. Ի. Լենինի մայրը)

առանձնասենյակը: Վալոդյան առաջվա նման հանգիստ նստած եր
«սեւ բազկաթուին», բայց միայն խորը քնել էր: Խաղալիքներով
նա բիչ եր խաղում, ավելի շուտ կոտորատում եր նրանց: Վորով-
հետև մենք, մեծերս աշխատում էինք թույլ չտալ նրան այդ անելու,
ապա նա չերբեմն թագնվում եր մեզանից: Հիշում եմ, իր ծնուն-
դյան օրը, դայակից սովորաթղթից պատրաստված լեռածի մի
սահնակ նվեր ստանալով, նա, խաղալիքն առած կասկածելի կեր-
պով անհայտացավ: Մենք սկսեցինք փնտռել նրան և գտանք մի
դռան յետև: Նա հանգիստ և կենտրոնացած, պտտում եր ձիու
վորժերը, մինչև բոլորը մեկը մյուսի լետևից գետին թափվեցին:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Վալոդյան կարգալ սովորեց մալրիկից հինգ տարեկան հաս-
կում: Թե նա և թե նրա հետ միաժամանակ կարգալ սովորած
Ուլյան, շատ սիրեցին ընթերցանություն և հաճույքով կարդում
էին մանկական գրքեր ու ամսագրեր, վոր մեծ քանակությամբ
ստանում եր մեր հայրը: Շուտով նրանք սկսեցին ռուսական
պատմությունից պատմվածքներ կարգալ և վոտանավորներ սովո-
րել բերանացի: Այդ բանը, սակայն, Ուլյան ավելի յեր սիրում,
վորը շատ յերկար ու դժվար վոտանավորներ գիտեր և մեծ ար-
տահայտչությամբ արտասանում եր բերանացի:

Յերբ Վալոդյան յոթ-ութ տարեկան եր, նրա սիրելի վոտա-
նավորն եր «Անտունի յերգը» վոտանավորը, վորը նա արտասա-
նում եր մեծ վոգևորությամբ ու խիզախ:

Հի - մա - ր - ր հարուստին

Գանձն ել քուն չի բերում, —

Աղքատը մերկ, բազկի նման,

Յերգում է, զվարճանում:

Յերևի այդ վոտանավորը նրա սրտովն եր:

Մանկության հասակում Վալոդյան Ռլիչն առանձնապես սի-
րելի գրքեր չուներ: Հաճույքով կարդում եր «Մանկական Ընթեր-
ցանություն» ամսագիրը: Կարգալուց հետո, նա քրոջ հետ վա-
ղում եր խաղալու, և ինչպես արդեն ասվեց, ամենից շատ սիրում
էր աղմկոտ, շարժուն խաղեր: Ամառը նրանք վաղում էին բալ
ու այդի, ծառերն էին մաղլցում, և յերկու մեծերիս հետ խա-
ղում էին «սեւ փալտիկ» մանկական խաղը: Վալոդյան շատ եր

սիրում այս խաղը, իսկ հետագայում՝ կրուկետ խաղը: Չմեռը սահ-
նակով սղդում եր մեր բակում շինած ձյունե սարից, ձնադնդի
յեր խաղում ընկերներին հետ, իսկ ավելի ուշ ժամանակ սկսեց
չմուշկ խաղալ: Հիշում եմ ինչպես հասարակական սահաբանում,
վոր շինում եյին Սիմբիրսկում, նա և իր ավագ յեղբայր Սաշան
չմշկում եյին բարձր սարերից, վորտեղից սարսափելի լեր սկզբում
նույնիսկ սահնակներով սղդալ, այնքան սեպածե դիրք ունեյին
այդ սարերը: Սկզբում, սարի վերին, ամենասեպ մասում կծկվում
եյին, ապա աստիճանաբար շտկվելով, յերկար-յերկար սահում
եյին լեռների ցած, արդեն վողջ հասակով կանգնած: Յես միայն
նախանձով դիտում ելի նրանց, իսկ հետևել նրանց օրինակին
չեի վստահում: Յեվ իմ կարծիքով Վալոդյան ավելի հեշտ եր սա-
հում, քան Սաշան. նա կարճահասակ եր, ամրակազմ ու թիկնեղ:
Բայց չմշկին սկսեց Վալոդյան, ի հարկե ավելի ուշ, գիմնադիստ
ժամանակ:

Ինչպես արդեն ասվեց, Վալոդյան շատ չարածի տղա յեր,
բայց նրա բնավորության լավ կողմը ճիշտ խոսելն եր. չարու-
թյուն կաներ և միշտ կխոստովաներ: Այսպես, մեկ անգամ հինգ
տարեկան հասակում նա կոտորում ե իր մեծ քրոջ քանոնը, վորը
կես արշինանոց եր, բաժանված վերջոկների ու կես վերջոկներին:¹
Քանոնը մեծ քույրը նոր եր նվեր ստացել: Մեկ ել Վալոդյան
ներս ե վազում կոտորած քանոնը ձեռքին, քրոջն ասելու, վոր
ինքն ե կոտորել, իսկ յերբ քույրը հարցրեց, թե այդ ինչպես ե
պատահել, ասաց՝ «ծնկիս վրա ջարդեցի», բարձրացնելով վոտքը
և ցույց տալով, թե ինչպես ե այդ արել:

— Լավ ե, վոր նա վոչինչ չի անում դադադողի, — ասում
եր մայրը:

Մի անգամ, սակայն, մայրիկը պատմեց, վոր այդպիսի հան-
ցանք ել ե պատահել: Մայրիկը խոհանոցում խնձոր ե մաքրում
խմորեղենի համար. խնձորի կեղևը կուտակվում ե սեղանի վրա:
Վալոդյան այդտեղ ե լինում և պտուղա-պտուղա ե անում ջուր-
ջրն ու խնդրում ե խնձորի կեղև տա իրեն: Մայրն ասում ե, վոր

¹ Այն ժամանակվա յերկարության չափերը:

կեղևը չեն ուտում: Այդ ժամանակ մեկը կանչում ե մորը. յերբ
նորից վերադառնում ե շարունակելու իր աշխատանքը, Վալոդյան
այլևս խոհանոցում չի լինում: Նա նայում ե դեպի այդի և տես-
նում, վոր Վալոդյան նստել ե այնտեղ, իսկ առջևը, այդու սեղա-
նի վրա մի կույտ խնձորի կեղև ե լցված ու նա արագ-արագ
խաղտում ե: Յերբ մայրն ամոթանք ե տալիս նրան, նա լաց ե
լինում և ասում, վոր այլևս այդպիսի բան չի անի:

— Յեվ իսկապես, — ասում եր մայրիկը, — նա այլևս ծածուկ
վոչինչ չեր վերցնում:

Մեկ ուրիշ անգամ, յերբ Վալոդյան 8 տարեկան եր, նա
թագցնում ե իր մի մեղքը: Հալրը մեծ
յերեխաների հետ միասին, առաջին
անգամ Վալոդյան հետը կազան ե
տանում, վորտեղից նրանք պլտի գնա-
լին Կոկուշկինո գյուղը, հորաքրոջ մոտ:
Կազանում, հորաքրոջ տանը, իր հա-
րազատ քույրերի ու յեղբայրների և
հորաքրոջ յերեխաների հետ խաղալու
ժամանակ անզգուշաբար դիպչում ե
փոքրիկ սեղանին, վորի վրա յեղած
ապակե ջրամանը վայր ե ընկնում և
ջարդ ու փշուր լինում: Ներս ե մտնում
հորաքույրն ու հարցնում ե.

— Ո՞վ ջարդեց ջրամանը, յերե-
խաներ:

— Յես չեմ արել, յես չեմ արել —
ասում ե նրանցից ամեն մեկը:

— Յես չեմ արել — ասաց նաև Վալոդյան:

Նա վախեցավ խոստովանվել — դեռ նոր ծանոթացած հորա-
քրոջը, ուրիշի տանը. նրա համար, մեղանից ամենափոքրի համար,
դժվար եր «յես եմ» ասել այն ժամանակ, յերբ մնացած բոլորը
հեշտությամբ «յես չեմ» եյին ասում: Այդպիսով դուրս յեկավ, վոր
ջրամանն ինքն իրեն ե ջարդվել: Անցավ յերկու թե յերեք ամիս:

Վալոդյանը Իլյին իր քույր Ոլյգա
Իլինիցնայի հետ 1874 թ.

Վալդիյան վաղուց արդեն կոկուշկինայից վերադարձել էր և նորից
ապրում էր Սի բիրսկում։ Յե՛վ ահա մեկ անգամ յերեկոյան, լերը
յերեխաներն առկել ելին, մայրը ստուգելով յերեխաների մահ-
ճակալները, մոտեցավ Վալդիայի մահճակալին, նա հանկարծ լաց
յեղավ։

— Յես Աննա հորաքրոջը խաբեցի,—ասաց նա, հեկեկալով,—
յես ասացի, վոր յես չեմ կոտրել ջրամանը, այնինչ յես եմ կոտրել։

Մայրը հանգստացնում է նրան, տալով, վոր կգրի Աննա
հորաքրոջը և վոր հորաքրոյրը հավանական է, նրան կների։ Իսկ
Վալդիյան դրանով ցույց տվեց, վոր սուտ խոսելը նրա համար
զղվելի չէ, վոր, թեև նա սուտ էր խոսել, վախենալով հանցանքն
ընդունել, սակայն նա չէր կարողանում հանգստանալ, մինչև վոր
խոստովանվեց։

ՅԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Վալդիյան ինը և կես տարեկան հասակում ընդունվեց գիմնա-
զիայի առաջին դասարանը։ Գիմնազիայի համար նրան յերկու ձմեռ
պատրաստեցին. սկզբում պարապում էր մեզ մոտիկ գտնվող
քաղաքային դպրոցի մի ուսուցիչ, իսկ հետո՝ ուսուցչուհի։ Ուսուց-
չուհին շատ լավ դասատու. յեր համարվում։ Վալդիյան գնում էր
ուսուցչուհու մոտ որեկան մեկ, յերբեմն ել յերկու ժամ կամ դա-
սերն սկսվելուց առաջ, 8—9-ը և կամ ուսուցչուհու ազատ ժամերին
սովորաբար ժամը 9—10-ը, լերբ դպրոցում կրօնի ձեռագործի կամ
նկարչութան դասեր եյին լինում։ Մանուկ հասակից լինելով չափա-
զանց աշխույժ, նա ուղղակի թռչելով էր գնում դասի։ Հիշում եմ
աշնան մի ցուրտ առավոտ մայրիկն ուզում էր նրա վերաբերուն
հաղցնել, բայց հազիվ էր տեղից վեր կացել, վոր Վալդիյան արդեն
չկար։ Դուրս նալեց հետեվից, վոր յես կանչի, բայց նա արդեն
թեքվում էր փողոցի անկյունը։

Նա սովորում էր հեշտությամբ ու հաճությամբ և չափազանց
ընդունակ էր, հայրն ել նրան՝ ինչպես մեծ յեղբորն ու քրոջը,
սովորեցնում էր տոկունություն և հանձնարարությունների ճշկրիտ
և ուշադիր կատարում։ Դեռ հիշում եմ, վոր ուսուցչիչներն ասում
էին, թե Վալդիյան շատ է ոգնում այն, վոր նա դասարանում
միշտ ուշադիր լսում է դասի բացատրությունը։ Իր հրաշալի ընդունա-
կությունների շնորհիվ նա սովորաբար դասարանում արդեն հիշում
էր տրված նոր դասը, և նրան մնում էր միայն տանը մի քիչ կրկնել։
Դրա համար ել, լերբ իջնում էր յերեկոյն, մենք, մեծահասակներս մեր
աշխատանքներն առած տեղավորվում էինք սեղանատան մեծ սեղանի
շուրջը, ընդհանուր լույսի տակ պարապելու։ Պարզվում էր, վոր Վա-

լողյան արդեն իր դասերը սերտել և շատախոսում և, աղմկում, փոք-
րերին մասխարա յե զցում և խանդարում և մեզ: Իսկ բարձր դա-
սարաններում, աչն տարիներում, շատ դպս եյին տալիս: «Վալողյա,
դադարիր», «մայրիկ, Վալողյան խանդարում և մեզ պարապել»,
ասում ելինք մենք: Բայց Վալողյան ձանձրանում եր հանգիստ

Ուլանովների ընտանեկան խմբանկարը Ակարված 1879 թ.

նստելուց և սկսում եր խաղալ ու չարութիւնն անել: Յերբեմն մալրը
փոքրերին հավաքում եր դահլիճում, վորտեղ դաշնամուրի նվագա-
ցությալը նրանք մանկական յերգեր եյին յերգում: Վալողյան սիրում
եր յերգել: Նա լավ յտողութիւն և յերաժշտական ընդունակություն
ունէր: Բայց այստեղ ել նա հաճախ չեր հանդարտում: Փոքրիկ

յեղբայրը, Միտյան 3-5 տարեկան հասակում շատ բարեսիրտ տղա
յեր և առանց արցունքի մինչև վերջ չեր կարող յերգել «Պառավի
Այծիկը» յերգը: Նրան աշխատում եյին վարժեցնել, համոզում
եյին: Բայց հենց վոր նա սիրտ եր անում աշխատելով արիաբար
յերգել բոլոր տխուր առիթերը, Վալողյան սարսափելի դեմք շինելով,
դառնում եր նրա կողմը և հատուկ շեշտով յերգում «գայ-լե-րը հա-
ձակ-վե-ցին այ-ծի-կի վրա»: Միտյան լարում եր բոլոր ուժերը
աշխատելով զսպել իրեն: Բայց չարաճճին չեր հանգստանում ու
ավելի վողբերգական տեսքով, յեղբորը փորձելու համար յերգում եր
«Պառավի բո-ղե-ցին պո-չրն ու sn-սիկ-նե-րըն» մինչև վոր
փոքրիկն այլևս չկարողանալով զսպել, աղի արցունք եր թափում:
Հիշում եմ, վոր յես Վալողյաի հետ կովում եյի, զայրանալով, վոր
նա փոքրիկին զրգռում ե:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Յերբ հայրիկը տանն եր լինում, նա մեզ ողնության եր հասնում, Վալոդյան տանում եր իր առանձնասենյակը և ստուգում եր դասերը: Բայց սովորաբար Վալոդյան բոլոր դասերն իմանում եր: Այն ժամանակ հայրիկն սկսում եր հին լատինական բառեր հարցնել տետրից: Վալոդյան պատասխանում եր առանց դժվարության: Յեվ յեթե հայրիկն ազատ չեր լինում նրան զբաղեցնելու ուրիշ բանով, ինչպես որինակ շախմատով, այն ժամանակ սեղանատան լուծութունը յերկար չեր տևում:

Իսկ մեր հայրը շախմատ սիրում եր, և այդ սերն անցել եր բոլոր յեղբայրներին: Նրանցից ամեն մեկի համար մեծ ուրախութուն եր, յերբ հայրիկը նրանց կանչում եր իր առանձնասենյակը շախմատ խաղալու: Այն շախմատը, վոր հայրիկը պահպանում եր մեծ խնամքով և վորով մենք բոլորս մեր մանկական հասակում հիանում եյինք, ինքն եր շինել զեռ Նիժնի Նովոդորոգում փականագործի մոտ, նախքան նրա Սիմբիրսկ տեղափոխվելը: Մենք բոլորս խաղալ սովորել ենք այդ շախմատի վրա և ավելի ուշ ժամանակ, յերբ Վլադիմիր Իլյիչն ապրում եր քարտասանմանում, վորպես եմիգրանտ, մայրիկն այդ շախմատն ուղարկեց նրան: Բայց կրակովում ուր Իլյիչը բանտարկվեց համաշխարհային պատերազմի սկզբում և վորտեղից ազատվելուց հետո հարկադրված եր հեռանալ, թողնելով բոլոր իրերը, դժբաղդաբար այդ շախմատը նույնպես մնում եր ու կորչում:

Վալոդյան շախմատ խաղում եր հայրիկի և Սաշայի հետ: Մենք, աղջիկներս ավելի քիչ եյինք խաղում: Հիշում եմ միայն մի աշուն, յերբ մենք բոլորս՝ հայրս և մենք յերեք մեծահասակներս՝ շատ եյինք տարվել չորս հզով խաղացվող խաղով և յերեկոները նստում

եյինք յերկար, մինչև ուշ գիշեր: Բայց յերբ կանոնավոր պարաֆունքներն սկսվեցին, իհարկե ստիպված յեղանք թողնել այդ խաղը վորը սովորաբար յերկար եր ձգձգվում:

Վալոդյան, վոր ամեն բանի լուրջ եր վերսբերվում, շախմատ խաղը նույնպես, ինչպես և մեծ յեղբայրը, սկսեց ուսումնասիրել ձեռնարկներով և հետագայում շատ լավ եր խաղում: Այս խաղը գեղեցկացնում եր նրա կյանքը գլուղում, զավառակում, իսկ հետո նաև աքսորավարներում ու եմիգրացիայում, վորտեղ հաճախ հարկադրված եր լինում ապրել: Իսկ զիմնագիտ ժամանակ նա շատ եր սիրում Սաշայի հետ շախմատ խաղալ: Վալոդյան վոչ միայն սիրում եր շախմատ խաղալ, այլ և սիրում եր այն բոլոր խաղերը, վորոնք խաղում եր Սաշան, սիրում եր անել այն ամենը, ինչ անում եր Սաշան: Նա շատ եր սիրում իր մեծ յեղբորը և աշխատում եր ամեն բանով նրան նմանվել, նույնիսկ ամենաչնչին բաներում: Ինչի մասին ել վոր հարցնում եյին Վալոդյանին, թե նա ինչպես եր ցանկանում խաղալ, կգնա արդյոք դոստներու, յուղով թե կաթով կաշալե ուղում ուտել — նա իսկույն պատասխան չեր տալիս, այլ նայում եր Սաշային: Իսկ նա դիտմամբ ուշացնում եր պատասխանը, խորամանկությամբ նայելով յեղբորը: Յեվ մենք յերկուսով ծիծաղում եյինք նրա վրա, բայց ծաղրելն ել Վալոդյանին յետ չեր վարժեցնում և նա պատասխանում եր՝ «Ինչպես Սաշան»: Քանի վոր Սաշան բացառիկ լուրջ, խորասուզվող և իր պարտականութուններին խիստ վերաբերվող տղա յեր, ապա նրան նմանվելը շատ ոգտակաք եր Վալոդյանի համար: Նա միշտ իր առաջ տեսնում եր կենտրոնացած լինելու, առաջադրութունների ճիշտ և ուշադիր կատարելու և մեծ աշխատունակության որինակ:

Յես գտնում եմ, վոր իր շատ սիրելի յեղբայր Սաշայի որինակը Վալոդյանի համար հսկայական նշանակութուն ուներ: Յեվ վոչ միայն աշխատանքի հանգեպ, այլ և մարդկանց հանգեպ ունեցած վերաբերմունքով Սաշան որինակ եր հանդիսանում մեզ բոլորիս համար, իր զգայուն, սիրալիր միևնույն ժամանակ ճշկրիտ և հաստատուն բնավորության շնորհիվ, ինք բոլորս սիրում եյինք նրան բացառիկ սիրով: Վալոդյան մանկութունից շատ տաքարյուն եր և

Սաշայի մշտապես հանդարտ ու մեծ տոկունություն որինակը, բոլոր յերեխաների և նույն թվում նամանավանդ Վալդեյաի համար չափազանց խոշոր նշանակություն ունի: Սկզբում Վալդեյան նմանվելով մեծ յեղբորը, հետագայում արդեն գիտակցորեն սկսեց պայքարել իր այդ պակասության դեմ և ավելի հասունացած տարիներում մենք նրա մեջ համարյա տաքարյունություն չեյինք նկատում: Նման պայքար և աշխատանք նրա մեջ մենք տեսնում ենք նաև իր աշխատունակությունը զարգացնելու խնդրում: Թեպետ և մենք ասացինք, վոր նա ուշադիր վերաբերմունք եր ունենում առաջադրությունները կատարելուն և սովորում եր հիանալի, բայց նրա նշանավոր ընդունակությունների շնորհիվ այդ բանն այնուամենայնիվ նրա համար համարյա վոչ մի դժվարություն չեր ներկայացնում, ուստի և հարկ չեր լինում լարվածություն, իր մեջ աշխատունակություն զարգացնելու:

Չափազանց գիտակցորեն և խիստ վերաբերվելով ինքն իրեն դեպի իր վողջ շրջապատը, Վալդեյան ինքը նկատեց այդ պակասությունն իր մեջ և մի անգամ ունկնդրելով իր Ուլա քրոջ դաշնամուրի կատարած անվերջ, խիստ համբերատար վարժություններին, ասաց ինձ: — «Ահա թե ում աշխատունակությանը կարելի չե նախանձել»: Յեվ սկսեց իր մեջ մշակել աշխատունակություն, վորը նրա յերիտասարդ տարիներում՝ համալսարանն ավարտելու տարիներում, արդեն նշանավոր եր և վորի վրա մենք ուղղակի զարմանում եյինք յերբ նա արդեն մեծ մարդ դառնալ:

Ընդհանրապես դեռ յերեխայական տարիներում յես Վալդեյաի մեջ նկատում եյի շրջապատին քննադատորեն վերաբերվելու ընդունակություն: Այդ աշխույժ, չարաճճի, ըստ յերևույթին թեթևամիտ տղան, վորը հեշտությամբ նկատում եր ուրիշների ծիծաղելի, թույլ կողմերը, վորը դեմ չեր զրգուել, ծաղրել ուրիշներին, իսկապես այդ չեր միայն, վոր նկատում եր: Նա նկատում եր, ինչպես ցույց տրվեց Ուլայի որինակով, նաև լավ կողմերը և անպայման այնպես, վորպեսզի հաշիվ տա իրեն, արդյոք այդպիսի ե վարվում ինքը, չկա արդյոք ուրիշի վարմունքի մեջ վորևե այնպիսի կողմ, վորից ինքն ել կարողանա մի բան վերցնել:

Իմ կարծիքով այդ հատկությունը Վալդեյաի ուժեղ կողմերից մեկն եր: Իմ հիշողության մեջ մնացել ե մի յերկու դեպք, վորոնց առթիվ նա ասում եր՝ «Յես մտածում եյի, արդյոք այդքան արիություն կունենա՞յի այդ անեղու: Թերևս վոչ»:

Մանուկ հասակում նրան խորթ ելին պարծենկոտությունը, յերեւելալը՝ այդ անհաճո հատկությունները, վորոնց նա ավելի ուշ տարիներում տանել չեր կարողանում, և վորոնցից նա զգուշացնում եր յերիտասարդությանը կոմսոմոլի III համագումարում արտասանած իր ճառում: Ճշմարիտ ե, մեր հայրը նույնպես ամենևին չեր սիրում պարծենկոտությունը և, չնայած մեր բոլորիս և մանավանդ Վալդեյայի մշտական հառաջադիմությունը դարոցում, վոչ մեկիս չեր գովաբանում, այլ ուրախանալով մեր հառաջադիմությունների համար, աշխատում եր մեզ ավելի մեծ հառաջադիմությունների խրախուսել:

59831-66

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գլխնազխալից վերադառնալով, Վալուգյան հորը պատմում էր աչն մասին, թե ինչ դասեր են տվել, ինչ են իրեն հարցրել և ինչպես է ինքը պատասխանել: Քանի վոր միշտ նույնն էր կրկնվում՝ հաջող պատասխաններ, լավ թվանշաններ, ուստի Վալուգյան յերբեմն հոր առանձնասենյակի մոտով անցնելով գեպի իր սենյակը տանող միջանցքով, ուղղակի արագ-արագ, քայլելով գեկուցում էր. «հուսարենից — հինգ, գերմաներենից — հինգ»: Այնքան պարզ է այդ պատկերն իմ աչքերի առաջ. յես նույնպես գտնվում եմ հորս առանձնասենյակում և վորսում եմ բավականության այն ժպիտը, վոր փոխանակում ելին հալըս և մայրս, աչքերով հեռեկավ գլան մոտով թափով անցնող գլխնազխալի շինել հագած թիկնավետ, գլխարկի տակից ցցված շեկ մազերով կերպարանքին: Առարկաներն, իհարկե, փոփոխվում են. յերբեմն հնչում էր՝ «լատիներենից — հինգ, հանրահաշվից — հինգ», բայց երությունը միևնույնն էր, սովորաբար մեկ թվանշան էր ստացվում — 5:

Այն տարիներում հալըս ասում էր մորս, վոր Վալուգյան չափազանց հեշտությամբ է հաջողվում ամեն ինչ և վոր վախենում է, թե նրա մեջ աշխատունակություն չի մշակվի: Բայց հիմա մենք գիտենք, վոր այդ վախն ավելորդ էր, վոր Վալուգյան կարողացավ իր մեջ չափազանց մեծ, արտակարգ աշխատունակություն գորգացնել:

Բայց և սիրում էր զրգուել ու ծիծաղել ուրիշների վրա: Յերբ հավաքվում ելին նրա հասակակիցները կամ ընտանիքի փոքրերի (Ուլաի և Միտիալի) հետ, նա բոլոր խաղերի պարագլուխն էր: Ամեն ուր լավում էր նրա ծիծաղը և անսպառ էր կատակների,

պատմությունների պաշարը: Քաղաքային դպրոցի ուսուցչուհի Վերա Վասիլևիչնա կաշկադամովան, վորը մոտ ծանոթ էր մեր ընտանիքին, պատմում է իր հիշողություններում, թե ինչպիսի ուրախ տրամադրություն էր իշխում մեր տանը սովորաբար, լերբ յերեկոյան ամբողջ ընտանիքը հավաքվում էր թելի սեղանի շուրջը: «Յեվ բոլորից բարձր, — ասում է նա, — լավում էր Վալուգյանի»

Վ. Վ. Լեմինը գլխնազխալ ավարտելու տարում:

և նրա յերկրորդ քրոջ՝ Ուլաի ձայնը: Անընդհատ հնչում էր նրանց հնչուն ձայնը և վարակիչ ծիծաղը: Նրանք պատմում ելին գլխնազխալում տեղի ունեցած դանազան պատահարների, զանազան կատակների, չարությունների, արարքների մասին: Հալըս էլ դեմ չէր մեզ հետ զրույց անելու և, թողնելով իր լուրջ գործերը պատ-

մում եր իր գիմնադրական տարիները, իր ընկերների հետ պատահած զանազան դեպքերի մասին, զանազան կատակներ ու անեկդոտներ զպրոցական կյանքից: «Բոլորը ծիծաղում են, բոլորն ուրախ են: Յեվ մարդ իրեն լավ ե գգում այդ համերաշխ ընտանիքում», գրում ե Կաշկազամովան:

Վալդեյաի մի քանի չարությունները մնացել են իմ հիշողության մեջ: Այսպես, մեզ մոտ չեկավ հորաքրոջ աղջիկը, վորը բժշկուհի յեր: Այն ժամանակ կին բժշկուհիները հազվադուր եյին: Այդ իմ հորաքրոջ աղջիկն առաջիններից մեկն եր: Նստած դահլիճում, խոսում են հայրիկի ու մայրիկի հետ: Դահլիճի դռան մոտ ծիծաղ ե փափսոց ե լսվում: Ներս ե վազում Վալդեյան, համարձակ գլխում ե հյուրին:

— Անյուտա, յես հիվանդ եմ, — բժշկիր ինձ:

— Ինչո՞ւ ես հիվանդ, — ներողամտաբար հարցնում ե յերիտասարդ բժշկուհին, տեսնելով, վոր փոքրիկը չարաճճիություն ե անում:

— Վոչ մի կերպ չեմ կարողանում կշտանալ, ինչքան ել ուտում եմ, ելի սոված եմ ու սոված:

— Գնա խոհանոց մի մեծ կտոր հաց վերցրու, լավ աղ ցանիր վրան ու կեր:

— Յես արդեն փորձել եմ, — չի ոգնում:

— Ուրեմն կրկնիր այդ դեղը մի քանի անգամ, յերեկ կ'ոգնի: Վալդեյաին մնում եր նահանջեր:

Վալդեյան սիրում եր նաև յերաժշտություն: Մայրիկը նրան ցույց տվեց սկզբնական վարժությունները, տվեց նվագելու մի քանի պարզ մանկական լերգեր ու պիեսներ ե նա սկսեց նվագել մեծ աշխուժությամբ ե արտահայտությամբ: Մայրիկը վերջում ավստաց, վոր նա թողեց յերաժշտությունը, վորովհետեւ նա մեծ ընդունակություններ եր ցույց տալիս:

Փոքրիկ Վալդեյան սիրում եր թռչուններ վորսար, ընկերների հետ թակարդներ եր գնում, իսկ ավելի վաղ հասակում սիրում եր թռչուններ գնել ե բաց թողնել նրանց ազատ ոգում թռչելու: Հնումը սովորություն կար ավետման տոնին՝ մարտի 25-ին՝ թռչուններ բաց թողնել ազատ ոգում, ե Վալդեյան սիրում եր այդ

սովորությունը ե մորից փող եր խնդրում, վորպեսզի թռչուն գնի ե հետո բաց թողնի: Հիշում եմ, մի անգամ նա կարմրալանջ մի թռչուն ուներ վանդակում: Չգիտեմ, ինքն եր բռներ, փողով եր անել, թե վորեւ մեկը նվիրել եր նրան: հիշում եմ միայն, վոր թռչունը շատ չապրեց, ախրեց, թռչնեց ու սատկեց: Չգիտեմ թե ինչից աղպես յեղավ, մեղավոր եր արդյոք Վալդեյան, վոր մոռանում եր թռչունին ժամանակին կերակրել, թե վոչ: Հիշում եմ միայն, վոր մեկը նախատում եր նրան այդ բանում ե հիշում եմ Վալդեյաի լուրջ կենտրոնացած հայացքը, վորով նա նայում եր սատկած թռչունին ե ապա ասաց վճռական՝ «Այլևս յերբեք վանդակում թռչուն չեմ պահի»:

Յեվ իսկապես, այլևս նա վանդակում թռչուն չեր պահում:

Յերբեմն նա կարթով ձուկ վորսարու յեր գնում Սիմբիրսկում լեղած Սվիյագա դետակում: Նրա ընկերներից մեկը պատմում ե հետեյալ դեպքը: Յերեխաներից մեկն առաջարկում ե ձուկ վորսարու գնալ մոտակա ջրով լցված մեծ աւվում, ասելով վոր այնտեղ ձուկ շատ կա: Նրանք գնում են, բայց Վալդեյան կռանալով ջրի վրա, ընկնում ե առուն. սկսում ե թաղվել տիղմի մեջ: «Հղիտեմ, թե ինչ կլինի», — պատմում ե այդ ընկերը, — յեթե մեր աղմուկի վրա դետի ափին գտնվող գործարանից վաղ չտար մի բանվոր ու դուրս չհաներ Վալդեյաին: Այդ դեպքից հետո մեզ թույլ չեյին տալիս գետը գնալ: Չնայած փոքր հասակում զբաղվում եր ձուկ ե թռչուններ վորսարով, բայց Վալդեյան չտարվեց դրանով ե գիմնա: Իսկ բարձր դասարաններում նա վոչ մեկով ե վոչ ել մյուսով չեր զբաղվում: Նույնիսկ յերբ նա համալսարանից Մաշայի հետ տուն եր վերադառնում ամառային արձակուրդներին, Վալդեյան սովորաբար նավակով չեր զբոսնում: Սովորաբար Մաշայի հետ գնում եր Միտյան, վորը շատ եր սիրում ուղեկցել Մաշային, յերբ նա շրջում եր Սվիյագա գետի վրա, զանազան միջատներ ե ուրիշ ջրային կենդանիներ ե բույսեր վորսարու: Մաշան զբաղվում եր բնական գիտություններով դեռ գիմնադաս յեղած ժամանակ, իսկ համալսարանում ընդունվեց բնագիտական ֆակուլտետ ե ամառային արձակուրդին զբաղվում եր հետազոտություններով — նյութեր եր պատրաստում իր շարադրությունների համար:

Իսկ Վալդեյան բնական գիտություններ չեն սիրում: Գիմ-
նազիայում նա հետաքրքրվում էր լատիներենով, կլասիկներին
կարդալով, աշխարհագրությամբ: սիրում էր շարագրություններ
գրել և շատ հաջող շարագրություններ էր գրում: Նա շարագրու-
թյուններ գրելիս չէր սահմանափակվում դասագրքերով և ուսուցչի
պատմածներով, այլ գրքեր էր վերցնում գրադարանից և նրա
շարագրությունները ստացվում էին հանդամանորեն, թեման
շատ լավ մշակված էր լինում և լավ գրական լեզվով: Գիմնազիայի
վերատեսուչը, վորը բարձր խմբերում լեզվաբանություն էր ավան-
դում Վալդեյային շատ էր սիրում, շարունակ գովում էր նրա
աշխատանքները և ամենալավ թվանշանն էր դնում:

Վալդեյան չէր սիրում նաև զանազան այնպիսի աշխատանքներ,
վորոնցով սովորաբար տարվում են յերեխաները: Այսինքն նա
մանուկ հասակում թղթերից խաղալիքներ և զարդեր էր կտրում
ու կպցնում տոնածառի համար, վորը մենք բոլորս էլ շատ եյինք
սիրում և վորի համար մենք ամեն ինչ մեր ձեռքով էյինք պատ-
րաստում: Բայց բացի այս սկզբնական աշխատանքներից յես չեմ
հիշում, վոր Վալդեյան պարապեր վորեւ ուրիշ արհեստով — հյուս-
նությամբ կամ այլ գործով: Չէր զբաղվում նմանապես յերեխա-
ների համար սիրելի այնպիսի աշխատանքով, ինչպիսին է փայտից
զանազան ձևեր սղոցել, վորի մեջ մեծ վարպետ էր նրա մեծ չեղ-
բայրը: Դպրոցական պարապմունքներից ազատ ձմեռային և ամառ-
ային արձակուրդներին, նա կամ կարդում էր, վորի ժամանակ հիշում
էմ, սիրում էր արեւածաղիկ չրթել, կամ վազվզում էր, զբոսնում,
ձմեռը չմուշկ էր խաղում, իսկ ամառը խաղում էր կրօկետ կամ
լողանում էր: Նա չէր սիրում կարգալ արկածներ, այլ, հիշում եմ,
տարվում էր Գոգոլով, իսկ ավելի ուշ՝ Տուրգենևով, վորի գրվածք-
ները կարող էր կարդալ ու վերակարդալ մի քանի անգամ: Գիմ-
նազիական տարիներում նա առանձնապես մոտիկ ընկերներ չուներ,
ինչպես Սաշան և Ուլյան ունեյին, նրա ընկերներից մեր տուն քչերն
էյին գալիս, բայց գասարանում նրա հարաբերությունները լավ
էլին: Նա ոգնում էր ընկերներին աշխատանքների ժամանակ, բա-
ցատրում էր անհասկանալին, ուղղում էր թարգմանությունները

կամ շարագրությունները, յերբեմն նույնիսկ դժվարացող ընկեր-
ների համար ինքն էր գրում: Նա ինձ պատմում էր, վոր նրան
հետաքրքրում էր շարագրություններն այնպես գրել, վորպեսզի
ընկերը լավ թվանշան ստանա և վոր չիմանային, վոր ուրիշն է
գրել նրա համար, և մանավանդ, վոր ինքը Վալդեյան է գրել:
Անհասկանալի բաները նա բացատրում էր ընկերներին դասամի-
ջոցներին, իր լեզբայր Սաշայի նման յերբեմն կես ժամ շուտ էր
գնում դպրոց, վորպեսզի ընկերների համար թարգմաներ հունարենի
կամ լատիներենի դժվար հասկանալի տեղերը, կամ բացատրի դժվար
թեոթեման: Ամբողջ դասարանը հույսը դնում էր Վալդեյայի վրա:
Նա ինքն առաջ գնալով, իր հետ առաջ էր տանում նաև ուրիշներին:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Սկզբի տարիներում մեր ընտանիքը Միմբիրսկում քոչում էր շատ թե քիչ անհարմար բնակարաններ, մինչև վոր հայրիկը Մասկովսկի փողոցի վրա մի փայտաշեն տուն գնեց։ Այժմ այդ տան մեջ կազմակերպված է Լենինի անվան թանգարան, այսինքն ամբողջ տունը, բոլոր սենյակները, բոլոր կահ-կարասիները հնարավորության սահմաններում, վերականգնված են այնպես, ինչպես յեղել են նրանք Լենինի մանկության ժամանակ։ Այդ տունը մի հարկանի չէ, վերել կիսահարկով, ուր տեղավորված էյին յեւրեխաները։ Վաղդյաի սենյակը Մաշայի սենյակին կից էր, տան մի մասում, իսկ իմ և յերեք փոքրիկների սենյակը մյուս կողմն էր, առանձին աստիճաններով։ Մենք տեղափոխվեցինք այդ տունը, յերբ Վաղդյան 8 տարեկան էր և այդպիսով ուսումնական հինգ տարին՝ մինչև 5-րդ դասարանը՝ նա շատ մոտ է յեղել Մաշային, ընդորինակել է նրանից լուրջ վերաբերմունք դեպի դործը, ներկայե յեղել Մաշայի բնագիտական փորձերին, ձգտել է կարգաւ այն գրքերը, փորոնք կարդում էր Մաշան և նրանից խորհուրդներ և հարցրել։

Տան յետևում կար մի յերկար կանաչ բակ, փորտեղ մեզ համար մարմնամարզական սյուներ էյին սարքված. ապա բավականին մեծ պարտեզ՝ փորը տարածվում էր մինչև Պակրովսկի փողոցը։ Այժմ այդ այգին մեծ մասամբ կտրտված է, իսկ Պակրովսկի փողոցի վրա կառուցված է ուրիշ, քարե տուն։¹

¹ Մանուկություն։ Այդ տանն այժմ տեղավորված է յերկաթուղային դործաբանային դպրոցը, փորը 1931 թվից կոչվում է Իլիա Նիկ. Ուլյանովի անունով, իսկ այդ դպրոցի աշակերտներն ու պիտենները, փոր կոչված են Լենինի անվան թանգարանին, ձեռնարկել են այդու վերականգնմանը։ (Ա. Ու.)

Այսպիսով նեղ ու յերկար այդ տեղը ձգվում էր մի ամբողջ թաղամաս։ Այդու ցանկապատի մեջ կար մի դռնակ և մենք այդ դռնակով դուրս էյինք գնում ձմեռը սղալու, ամառը լողանալու Սվիյազա գետում։ Մենք մի մասնավոր լողարանի վճարում էյինք յերկու ժամվա վարձ՝ ցերեկվա և իրիկվա համար և այդ ժամերին մեր ընտանիքը պետք է լողանար յերկու հերթի, նախ հայրս աղաների հետ, և ապա մայրիկը, աղջիկների հետ։ Հիշում եմ՝ ինչպես ընտանիքի յերկու խմբերը, հանդիպում էյին միմյանց կես ճանապարհին, Պակրովսկի փողոցից դեպի Սվիյազա ընթացող մեծ մասամբ խոտով ծածկված խաղող զառիթափում։

Այգին առավելապես պտղատու յեր. կային այնտեղ խնձորենիներ, բալենիներ և զանազան պտղատու թփեր։ Կար նույնպես գեղեցիկ ծաղկանոց։ Այդ բոլորին հսկում էր մայրս, փորը շատ էր սիրում այգեգործություն։ Վարձու բանվորական ձեռքեր, բացի խնձորենիների տակը փորելու և այլ զարնանային և աշնանային դժվար աշխատանքների համար՝ չկային։ Մենք բոլորս ոգնում էյինք։ Հիշում եմ ամրան յերեկոները, տաք և չոր յեղանակներից հետո, հիշում եմ մեզ բոլորիս ցնցուղներով, դուլլերով, կփերով ամեն տեսակի ամաններով, փորոնց մեջ լցնում էյինք հորից հանած ջուրը, և ճանապարհվում այգու մարզերը ջրելու։ Հիշում եմ ինչպես արագ յետ էր սլանում Վաղդյան գատարկ ցնցուղով։ Առատորեն պտուղներ և մրգեր էյինք ճաշակում մենք։ Բայց այդ տեղի յեր ունենում փոշ թե անկարգ, այլ փորոշ կարգապահություն կար նաև այստեղ։ Այսպես, մեզ թուլլատրվում էր, յերբ խնձորը հասնում էր, ընտրել և ուտել միայն վալը ընկածները, իսկ ծառերի վրայից մենք չէյինք քաղում։ Այնուհետև կար փորոշ կարգ, թե փոր ծառերից կարելի չէ ուտել, մրգերի շուտ փչացող տեսակները, կամ փորոնք պետք է հավաքել ձմռան համար մրգանուշ յեփելու։ Այսպիսով մենք աշնան ամիսներին առատ-առատ ուտում էյինք և ամբողջ ձմեռն էլ բավականացնում էր մեզ։

Հիշում եմ, թե ինչպես մեզ բոլորիս զարմացրեց մեզ մոտ հյուր յեկած մի աղջիկ, փորը փորձեց ցույց տալ իր շնորհքը նրանով,

վոր վաղելով ծառի վրայի խնձորից կծեց և թափով առաջ ան-
ցավ: Այդպիսի սրիկայութիւնը մեզ համար խորթ եր և անհա-
կանալի: Զիշտ նուէնն եր նաև հատապտուղների նկատմամբ. մեզ
թուլատրված եր յերկրների կամ մորենու մարդերում «արածել»,
ձեռք չտալով ավելի ուշ հասնող կամ մրդանուշի համար նախա-
տեսնված պտուղներ: Հիշում եմ, թե ինչպես զարմանում եյին
մեր ծանոթները, տեսնելով, տաղավարի մոտ, վոր յերեկոյան թեյ
եյինք խմում, յերեք բարձր բալի ծառերն մնում եյին անձեռն-
մխելի, պտուղներով ծածկված, մինչև հուլիսի 20-ը (հայրիկի ան-
վանակոչութեան օրը): Յեւ չնայած այդ ծառերից քաղելը շատ
հեշտ եր և միրգն առատ եր, բայց և այնպես յերեկոյանից և
վոչ մեկը ձեռ չեր տալիս:

— Յերխաները կարող են միրգ ուտել այդու մյուս մասում,
իսկ այս ծառերին, խնդրել եմ ձեռք չտալ մինչև 20-ը, — ասաց
մայրս:

Մեր մայրը կարողանում եր կարգապահութիւնը պահել,
առանց անտեղի մեզ ճնշելու, տալով մեզ անչափ ազատութիւն,
վոր յերեք սահմանից չանցներ և ուրիշի ազատութիւնը չխախտ-
վեր: Այդ հանգամանքը շատ մեծ նշանակութիւն ուներ մեր
բոլորիս դաստիարակութեան համար: Այն խելացի կարգապահու-
թիւնը, այն խնայողութիւնը, վորը հրապարակ եր բերում Վլա-
դիմիր Իլիչն իր անհատական կյանքում, վորը պահանջում եր
իր բոլոր ընկերներից պետական շինարարութեան մեջ, նա յու-
րացրել եր դեռ մանկութիւնից:

ՅՈԹ ԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

1886 թվին, յերբ Վլադիմիր Իլիչը 16 տարեկան եր, մեր լերջա-
նիկ ընտանիքին առաջին ծանր հարվածը հասավ: Հունվարի 12-ին
հանկարծակի մեռավ մեր հայրը, Իլիա Նիկողայիչը: Ալեքսանդր Իլիչն
այդ ժամանակ Պետերբուրգում եր: Վաղդյան հանդիսանում եր տան
մեծ տղան և չնայած յերիտասարդ լինելուն, նա ցուցաբերեց մեծ
հոգատարութիւն և ուշադրութիւն դեպի մեր մայրը. շատ եր
աշխատում ոգնել նրան իր նոր հոգսերի մեջ: Այդ ձմեռ յես ավելի
յերկար մնացի Սիմբիրսկում, ուր գտնվում եյի ծննդյան արձա-
կուրդի ժամանակ: Ինձ անհրաժեշտ եր կուրսեր ընդունվելու հա-
մար պատրաստվել լատիներենից և Վաղդյան, վոր հիանալի կեր-
պով տիրապետում եր այդ լեզվին, հանձն առավ ինձ ոգնել: Հի-
շում եմ, վորքան լավ եր բացատրում նա և ինչ աշխուժ ու հե-
տաքրքիր եյին անցնում մեր դասերը: Նա այն ժամանակ ասում
եր, վոր գիմնազիայի կուրսը բավականին յերկար ե, վոր մեծ,
գիտակից մարդն այդ ութ տարվա ձգձգված ուսուցումը կարող ե
յերկու տարում անցնել: Յեւ նա աղացուցեց այդ, յերկու տարում
պատրաստելով գիմնազիայի եքստերն քննութեան՝ ուսուցիչ Ոգո-
րոգնիկովին: Այդ ուսուցիչը չուվաշական ծագում ուներ և դա-
սավանդում եր չուվաշական դպրոցում: Նա շատ մեծ ընդունա-
կութիւն ուներ մաթեմատիկայից: Գիմնազիայի մաթեմատիկայի
կուրսը նա անցել եր ինքնուրույն կերպով, ցանկանալով այդ
առարկայով զբաղվել հետագայում ես: Բայց համալսարան ընդուն-
վելու համար հարկավոր եր գիմնազիայի վերջնական քննութիւն
տալ բոլոր առարկաներից և հին լեզուներից: Ի հարկե չուվաշի
համար, վորը վատ գիտեր ռուսերեն լեզուն, այնքան ել հեշտ չեր,

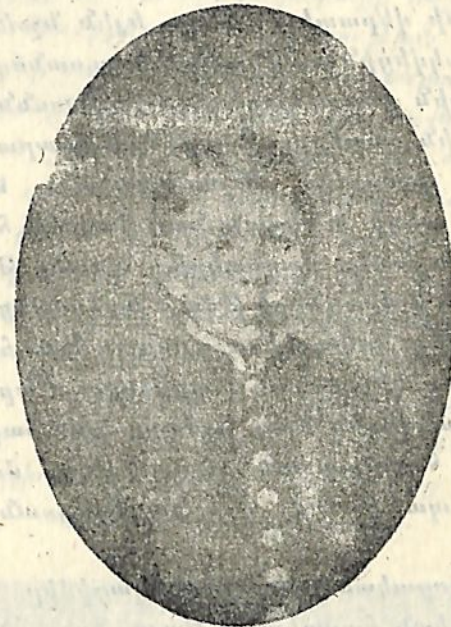
ձանավանդ, վոր նա առանձին ընդունակություն չուներ գեպի լեզուները և հասարակական գիտելիքները, Բայց և այնպես Վալդեյան մեր ընտանիքի մոտիկ բարեկամ, չուվաշական դպրոցի տեսուչ Յակովլևի վառարկությամբ հանձն առավ պարապել Ոգորոգնիկովի հետ, վերապատրաստեց իր աշակերտին $1\frac{1}{2}$ — 2 տարում, չնայած վերջին յերկու դասարաններում իր ունեցած սեփական պարապմունքներին: Յեվ Ոգորոգնիկովը Վալդեյաի հետ միասին նույն տարում վերջնական քննություն տվեց: Պետք է ավելացնել և այն, վոր Վալդեյան ձրի յեր պարապում, քանի վոր իր աշակերտը վոչ մի միջոց չուներ:

1887 թվին, յերբ Վալդեյան վերջին դասարանումն էր, մեր ընտանիքին հասավ մեկ ուրիշ ծանր դժբախտություն. Ալեքսանդր III թագավորի վրա կատարած մահափորձին մասնակցելու համար Պետերբուրգում բանտարկվեց Ալեքսանդր Իլյիչը: Վադիմիր Իլյիչին վիճակվեց առաջինը լսել այդ ծանր լուրը և մորը նախապատրաստել այդ մասին: Ահա ինչպես պատահեց այդ: Ալեքսանդր Իլյիչի և իմ՝ այս ատղերը գրող նրա քրոջ բանտարկության մասին մեր բարեկամուհին հաղորդել էր վերոհիշյալ Կաշկադամովային, խնդրելով նախապատրաստել մայրիկին: «Ստանալով նամակը, — պատմում է Կաշկադամովան, — յես ուղարկեցի գիմնագիտ Վալդեյաի հետևից և ավի նրան նամակը կարդալու: Նրա ունքերը խոփոռ կիտվեցին և նա յերկար, լուռ կենտրոնացած էր նամակի վրա: Իմ աչքի առաջ արդեն նախկին ուրախ, անհոգ աղան չէր, այլ հասակ առած մարդ: «Գործը լուրջ է, կարող է վատ վախճան ունենալ Սաշայի համար, — ասաց նա»:

Ավելի ուշ ժամանակ, յերբ մայրիկը մեկնում է Պետերբուրգ իր ավագ զավակների ազատման համար միջամտելու, Վալդեյան, Կաշկադամովի տեսիով. հաճախ ասում էր. «Նշանակում է, Սաշան այլ կերպ չէր կարող վարվել, նշանակում է նա այդպես պետք է վարվեր»: Վալդեյան այդ դժբաղդությունը կրում էր մեծ արիությամբ, շարունակելով ուշադիր պարապել, բայց դարձավ ավելի լուրջ ու լռակյաց և, միայն փոքր քույրերի ու յեղբոր մոտ գալիս աշխատում էր նրանց ուրախացնել և շատախոսում էր ու կատակում

առաջվա նման, նրանց ըբբուսներ և հանելուկներ առաջարկում:

Իսկապես Ալեքսանդր Իլյիչի գործը շատ լուրջ վերջավորություն ունեցավ: Նա ճանաչվեց մահափորձ. կատարելու գլխավոր ղեկավարներից մեկը, դատապարտվեց մահվան: Դատավճիռը գործադրվեց 1887 թվի մայիսի 8-ին:

Ալեքսանդր Իլյիչ Ուլյանով
1878 թ.

Սիմբիրսկի գիմնազիայի վարչությանը նկատողություն արվեց նրա համար, վոր նա լավ վկայական և վոսկե մեդալ էր տվել «սոսկալի հանցագործին»: Մտածում էին, վոր վոսկե մեդալ չի կարելի տալ և նրա յեղբայր Վադիմիր Իլյիչին, բայց վերջինի առաջադիմությունը գիմնազիայի ուսման ութ տարվա ընթացքում այնքան աչքի յեր ընկնում, ավարտական քննությունն այնքան փայլուն ևր, վոր չէր կարելի գրկել նրան, ինչպես նաև՝ նրա քույր Ուլյան, վոսկե մեդալից: Նա ստացավ այդ մեդալը և մտավ

Կազանի համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը: Մայրս վաճառելով Սիմբիրսկում յեղած տունը, և ավելորդ գույքը, մյուս լերեխաների հետ նույնպես փոխադրվեց Կազան: Բայց այն ճնշումը, վորին առանց այն ել յենթակա յեր ուսանողությունը 80-ական թվականներին, առավել խստացավ 1887 թվականի մարտի 1-ի մահափորձից հետո, վորի մասնակիցներն եյին իսկական ուսանողները: «Ուսանողների վերատեսուչներ» եյին նշանակվում վոստիկանական շներ, փակվեցին ամենաանմեղ ուսանողական ընկերությունները, լուծվեցին բոլոր կազմակերպությունները, բանտարկվեցին և արձակվեցին շատերը: Բոլոր համալսարաններում ուսանողներն սկսեցին բողոքել: Ուսանողական, այսպես ասած, անկարգություններ տեղի ունեցան նաև Կազանի համալսարանում: Վլադիմիր Իլյիչը նույնպես մասնակցեց առանց թույլատվության գումարված ժողովին և մյուսների թվում արձակվեց համալսարանից և Կազանից աքսորվեց Կոկուշկինո գյուղը: Այս հեռացումով նրա համար վերջացան աշակերտական տարիները: Բարձրագույն դրպրոցների դռները փակվեցին նրա համար: Նրա հարուցած միջնորդությունը կրկին համալսարան ընդունվելու մասին, մերժվեց գլխավորապես այն պատճառով, վոր նա Ալեքսանդր Իլյիչի յեղբայրն էր:

Այսպիսով դպրոցական ուսումը Վլադիմիր Իլյիչի համար վերջացավ 17 տարեկան հասակում: Բայց նա այնքան գիտակից էր, վոր առանց կողմնակի ոգնության, վերջացրեց իր կրթությունը:

Նա վերջացրեց պաշտոնական կրթությունը, յերբ վերջապես նրան իրավունք տրվեց իրավաբանական ֆակուլտետի ավարտական քննություն տալ, և քննությունը նա տվեց իր շրջանավարտների հետ միյննույն տարում, վորպես թե համալսարանից հեռացված չեր յեղել: Հիշում եմ, շատերը զարմանում ելին, վոր նա վոչ մի տարի չկորցրեց, վոր իրապես համալսարանական բոլոր առարկաներից պատրաստվեց վոչ թե չորս տարում, ինչպես բոլորը, այլ յերկու տարում: Համալսարանից ստացած դիպլոմը, նրան տալիս էր մասնագիտություն (նա գրվեց լերդվալ հավատարմատարի ոգնական), ուրեմն, հնարավորություն էր առիթ հաց վաճառակեր

ինչի մասին հարկավոր էր մտածել, վորովհետև ամբողջ ընտանիքն ապրում էր, միայն մորս կենսաթոշակով և նրանով, ինչ վոր դեռ մնացել էր հորս մահից հետո:

Բայց նա զավառում՝ նախ Կազանում, ապա Սամարայում ապրած տարիներում ավարտեց Նաև իր հեղափոխականի կրթությունը: Նախ իր ճանապարհը գտավ հեղափոխական Մաքսիզմի, բանվոր դասակարգի պայքարի գաղափարի մեջ: Ամեն բան հիմնավոր ճշկրիտ ուսումնասիրելու իր սովորության համաձայն, նա այդպես ուսումնասիրեց նաև Մարքսիզմը: Նա սերտեց Մարքսի և Ենգելսի բոլոր գրվածքները: շատ բան դեռ այն ժամանակ ուսեւրեն թարգմանված չկար և նա կարդում էր նրանց գրվածքները ֆրանսերեն կամ գերմաներեն լեզուներով: Նա իր սովորության համաձայն ձեռք բերած դիտությունը բաժանում էր յերիտասարդ խմբակի հետ, վոր ոտար լեզուներով չեր կարողանում կարդալ: Նա սկսեց ուսումնասիրել ուսուսական իրականությունը, վորպեսզի պարզի, թե վորքանով կիրտուելի յե Մարքսի ուղին այդ իրականության մեջ: Յեվ պարզելով այդ միանգամայն անխախտ կերպով, նա հաստատ գնաց այդ ուղիով իր ստեղծած կոմունիստական կուսակցության գլխավորությամբ առաջնորդեց Ռուսաստանի բանվոր դասակարգը, — և հասցրեց հաղթանակի:

Ի. Ն. Ալլանովի տունը Սիմբիրսկում, վորտեղ Վլադիմիր Իլյիչն ապրել է 1878-1887 թթ.

807

1

Քարդ. Գինոյան. անխ խմբ. Տ. Նաչվանքյան. սրբադ. Ա. թովմ. Գլավիտ 8379 (ս) հրատ. 2894. պտավեր 29, տիրած 4000, հանձնված և արտադրության 1 հունվ. 1934. ստորագրված և տպագրելու 14 հունվ. 1934. Պետհրատի տպարան Յերիվան

